

ויואל משה

ויקהל - פקודי תשפ"א

קובץ מאמרים ושיחות, בעניני הפרשה וזמני המועדים, מבנש"ק רבי יואל משה פינטו שליט"א בן אדמו"ר רבינו יאשיהו פינטו שליט"א ראב"ד מרוקו. מתוך הספר ויואל משה על הפרשיות ואתחנן עקב שיצא לאור לקראת חג הפסח דברי תורה חידושים וכיאוורים, אוצר מאמרים מזהירים, לגלות בעניני הפרשה והזמנים, אור מוסרי ספר דברים, בפרד"ס התורה כלולים, מגלה צפונות ונעלמים, מכל פסוקי הפרשיות ועניני הזמנים, ושורשם בעומק פסוקי ספר דברים.

"רק השומר לך ושמור נפשך מאד פן תשפוז את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך" (ד, ט)

הקב"ה קושר כתרים למי שישב אליו בתשובה

מה באה תיבת "רק" למעט

ויש לשאול על הלשון בה אמר משה את הדברים לישראל, שהוסיף לאזהרתו את תיבת "רק" - "רק השומר לך ושמור נפשך מאד", שלכאורה אין לתיבה זו הקשר לאזהרה האמורה שלא לשכוח את מה שראו במעמד הנשגב של נתינת התורה.

שלמדו לקיים. ואז הזהיר משה את ישראל אזהרה נוספת, והיא, שכל חייהם ישמרו את נפשם מאוד שלא לשכוח את מה שראו עיניהם ביום שניתנה להם התורה בהר סיני, וכלשון הפסוק: "רק השומר לך ושמור נפשך מאד פן תשפוז את הדברים אשר ראו עיניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב".

בפסוקים שקדמו לפסוק זה אמר משה רבינו לבני ישראל, כי הוא לימדם במשך הארבעים שנה בהם הנהיגם במדבר, את כל החוקים והמשפטים שעיווה אותם ה' ללמדם, והזהיר משה את ישראל לבל יזנחו את קיום דברי התורה שלימדם, כי לא נמצא בקרב כל הארץ אומה שכל כך קירב אותה ה' אליו כמותם, וכל זה אינו אלא בזכות המצוות

ראה אור לקראת חג הפסח הבא עלינו לטובה

"זכרו תורת משה עבדי"

הספר השני בסדרת ויואל משה

פירושים ומאמרי מוסר על דברי איש האלוקים משה רבינו בספר דברים - משנה תורה על הפרשיות ואתחנן - עקב ממעינו הנובע של רבי יואל משה רפאל פינטו שליט"א בן לאדמו"ר הרי"ף רבינו יאשיהו יוסף פינטו שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון תורת יאשיהו 03-792-2548

ויש להוסיף ולשאול, הרי ישנו כלל בהבנת דברי התורה, שכל מקום שנכתבו המילים "אך" ו"רק" הרי זה מורה על מיעוט, כלומר שבא למעט דבר מסוים שלא נכלל בדבר האמור, ואם כן יש לשאול, מה ביקש משה למעט באזהרה זו שנצטוו ישראל על זכירת מעמד הר סיני.

גם אם לא ישמרו המצוות

— לא ישכחו את נתינת התורה

ומצאנו לגדול מפרשי התורה, רבינו אברהם אבן עזרא, שפירש את המיעוט שבמילת "רק" שבפסוק זה, כי משה רבינו אמר לישראל, שאפילו אם ח"ו לא יעמדו באזהרה הראשונה שהזהירם לשמור את חוקי ומשפטי התורה וח"ו יזנחו את מצוות ה', עדיין השמרו והיזהרו מאוד לזכור את המראות שראו עיניכם במעמד הנורא בהר סיני, ואזהרה זו אל תזנחו לעולם.

ובהשקפה ראשונה דבר זה אינו מובן כלל, שהרי אם בני ישראל יפרו ח"ו את מצוות התורה, ובמקום לדבוק בה' אלוהיהם יידבקו בחוקות הגויים, מה יתרון להם בזה שיזכרו את המראות שראו עיניהם ביום עמדם לפני ה' בהר סיני לקבל את התורה, והרי אדרבה, בכך שהם זוכרים תמיד את מעמד נתינת התורה בסיני, ולמרות זאת הם לא ישמרו את המצוות אשר ציווה ה' באותו מעמד, הרי בכך הם מזידים גמורים ולא שוגגים, ויענשו בכפלים על עוזבם בזדון את ה'.

ובכדי לענות על שאלה זו יש להקדים ולהתבונן בדברי חז"ל, במה שאמרו על הרוממות הרוחנית שרומם הקב"ה את בני ישראל בחמישים הימים שהיו בין יציאתם מעבודת מצרים, לבין עשייתם לעם קדוש במעמד קבלת התורה בסיני.

אילו בצקם היה מחמיץ — כבר לא היו יכולים לצאת

הנה מצינו בסידור האר"י (סדר ההגדה) על מה שאומרים בהגדה של פסח בטעם מצות אכילת מצה בליל הסדר — "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה", והביאור, כי הנה יש חמשים שערי טומאה בעולם, ואם היו ישראל מתעכבים במצרים עוד רגע אחד, שוב לא היו יוצאים ממנה לעולם, מפני שהיו נשקעים כבר בשער החמישים אשר ממנו אי אפשר לצאת לעולם. ועל כן לא יכלו ישראל להמתין עד שיטפח בצקם, כי אם היו ממתינים עוד רגע קט, היו נשואים בטומאת מצרים לעולם, והיתה אובדת תקוות גאולתם.

וכך כתב סבו של החיד"א, בספרו 'חסד לאברהם' (מעין ב נהר נו) וכך לשון קדשו: "דע, שיש מסורת קבלה ביד רבותינו ז"ל, שישראל נתלכלכו כל כך בשיקוצי מצרים, עד שבערב פסח נכנסו בהיכל מ"ט של הטומאה, ואם חס ושלום היו מתעכבים עוד, היו כבר נכנסים בהיכל החמישים, ושוב לא היה להם תקנה עולמית, וזהו סוד: "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו משם, עדיין אנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים".

וזכר ה' לישראל את זכות אבותיהם וגאל אותם מידי שיעבוד מצרים, והוציא אותם מעבדות לחירות עולם, ולא רק את הגופים גאל ה' שלא יוכלו להשתעבד בהם יותר, אלא גם את נפשותיהם של ישראל גאל ה', שעד עתה נתלכלכו ונרקבו בטומאה הגדולה של מצרים, וביציאתם ממצרים טיהר הקב"ה את נפשות ישראל והסיר מעליהם את כל גילולי מצרים שדבקו בהם.

בקריעת ים סוף

— יצאו לחירות מן התאוות

ועט"ר כ"ק האדמו"ר שליט"א חידש ואמר מספר פעמים, כי לכן הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים דווקא על ידי קריעת ים סוף, מפני שכל תאוות העולם שורשם ביסוד המים, ועל ידי שהים נכנע לבני ישראל ונקרע בשבילם, כל התאוות שהם מיסוד המים הנמצאות בלבם, נכנעו בפני בני ישראל, ועל ידי זה נפתח להם הפתח הגדול להאמין בה' ובמשה עבדו.

ובחמישים הימים שהיו בין היציאה ממצרים לנתינת התורה, הוסיף הקב"ה לטהר את ישראל ולהסיר מעליהם את הבגדים הצואים, עד שביום החמישים התקרבו ישראל אליו ונעשו בנים למקום, ונקראו ממלכת כהנים וגוי קדוש.

יציאת מצרים

— התחלה חדשה להיכנס לקדושה

ולכן ביציאת מצרים טמון כוח גדול, שמכוחו כל אחד ואחד מישראל יכול לעלות משאול תחתית — עד המקומות הנשגבים והמקודשים ביותר. וכמו שמצינו בספר 'זרע קודש' להרה"ק מרפשיץ זיע"א, ועט"ר כ"ק האדמו"ר שליט"א הביא את דבריו בכמה הזדמנויות, שכתב לפרש את מה שאומרים בברכת הקידוש של ליל שבת: "תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים", כי אם רואה האדם שנתרחק מאד מבוראו, ואינו מוצא דרך לשוב ולהתקרב אליו, יזכור אז בלבו את יציאת מצרים, והיא תהיה לו "תחילה" ופתח "למקראי קודש" — להתקדש ולהתקרב אל ה' יתברך. כי כמו שביציאת מצרים שהיו ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה, יצאו משפלות טומאתם עד

שהגיעו למעלות גדולות מאוד, כך כל יהודי השקוע בעוונותיו יכול לצאת מ"מצרים" הפרטי שלו, ולהתחיל התחלה חדשה להיקרא 'קודש' מכאן ואילך.

ועל ידי הדברים האלו שהקדמנו על הלקיחה שלקח ה' את ישראל מעמקי הטומאה, והעלה אותם וטיהר אותם להיות ראויים לקבל את התורה הקדושה, ניגש לבאר את מה ששאלנו בתחילת הדברים, מדוע הוסיף משה רבינו לאזהרת זיכרון מעמד נתינת התורה את המילה "רק השמר לך", שהיא מורה על מיעוט, והבאנו את ביאורו של רבינו אברהם אבן עזרא, כי משה רמז בתיבה זו לישראל, שאפילו אם ח"ו לא יקיימו אף אחת מהמצוות שלימד אותם, עדיין יזהרו מאוד שלא לשכוח את אשר ראו עיניהם במעמד מתן תורה בהר סיני.

רמזים נפלאים באותיות קו"ף ורי"ש

ונפרש את התמיה הזאת על פי דברי הגמרא במסכת שבת (קז, א) המספרת, שפעם אחת באו נערים אל בית המדרש ואמרו דברי תורה נפלאים ומיוחדים שלא נאמרו כמותם אפילו בימיו של יהושע בן נון, ודברי התורה המיוחדים שאמרו אותם נערים רכים בשנים היו על הדברים הנרמזים בצורותיהם של אותיות האל"ף ב"ת. והם דרשו דרשות נפלאות על כל אות ואות מעשרים ושתים האותיות הקדושות. והדרשה שדרשו על האותיות קו"ף ורי"ש היא, כי האות קו"ף מורה על "קדוש", שהוא הקדוש ברוך הוא, והאות רי"ש מרמזת על "רשע". והוסיפו לתת טעם בצורתם של אותיות אלו, מדוע אחוריה של האות רי"ש היא כלפי האות קו"ף, ואין האות קו"ף רואה את פניה של האות רי"ש, מפני שאומר הקב"ה:

"אין אני יכול להסתכל בפני רשע", ולכן האות קו"ף המורה על ה"קדוש" ברוך הוא אינה מביטה בפניה של האות רי"ש המורה על "רשע", כי אין הקב"ה רוצה להסתכל בפני רשע.

רשע השב בתשובה - יקשור לו הקב"ה כתר

והוסיפו אותם נערים בעניין זה, ונתנו גם טעם מדוע התג הנכתב בספר התורה מעל האות קו"ף, הוא כן פונה אל האות רי"ש, כי אומר הקב"ה: "אם חוזר בו, אני קושר לו כתר כמותי", כלומר, אם הרשע הרמז באות רי"ש ישוב בתשובה שלימה, אני אקבל תשובתו ואקשור לו כתר כמותי.

והוסיפו הנערים ושאלו: ומה הטעם שרגלה של האות קו"ף אינה מחוברת לגגה, אלא היא תלויה באוויר. והתשובה: כדי לרמז לרשע, שאם יחפוץ לשוב בתשובה, יכול תמיד לשוב ולהיכנס בפתח של האות קו"ף הרומזת על הקדוש ברוך הוא, ומיד יקבלו ה' בידו הפשוטה לקבל שבים וחטאים.

ומעתה שגילו לנו חכמינו את הרמזים הנפלאים הטמונים בצורת האותיות קו"ף ורי"ש, נוכל להבין מדוע הוסיף משה רבינו באזהרתו על זכירת מעמד מתן תורה את המילה "רק". שהרי ביאר רבינו האבן עזרא, שמשה רבינו גדול הנביאים התכוון בדברים אלו לאיזה דור מהדורות הבאים שיפנה עורף אל מצוות התורה ולא יקיים אותם בשלימות, וידע משה כי אותו דור יתעורר בסוף לתשובה וירצה לשוב אל ה' אלוקיו ולדבוק בו בכל לבו.

ועוד זאת ידע משה רבינו, כי היצר הרע יכניס בליבם של אותו דור דאגה, שכיון שהם התרחקו מאד ממצוות התורה אין באפשרותם עוד לשוב אל

ה', וה' לא יתרצה למחול להם על כל השנים בהם עזבו אותו ולא השגיחו בתורה שקיבלו בסיני.

ככל מצב יבול ה"רשע" לשוב את ה"קדוש"

ועל כן הזכיר משה לאותו דור את האותיות קו"ף ורי"ש שבתבת "רק", ורמז להם בכך, שיתבוננו בכוחה של התשובה הנלמד מאותיות אלו, שאפילו אם ישראל יהיו ח"ו בגדר "רשעים" שאין הקדוש ברוך הוא חפץ להביט בפניהם, אך אם ישובו בתשובה, מיד יפשוט הקב"ה את יד ימינו לקבלם בסבר פנים יפות, וגם יקשור על ראשם כתר מלכות כמותו.

וזהו שהזהיר משה את ישראל, שישמרו מאוד שלא לשכוח את מעמד הר סיני שהיה מיד אחרי יציאת מצרים, שלמרות שנשתקעו במ"ט שערי טומאה וכמעט אבד זכרם, קירבם ה' אליו ונתרצה לקבל תשובתם, ובמשך חמישים יום העלה אותם למ"ט שערי קדושה, עד שזכו להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש במעמד מתן התורה.

"רק בעיניך תביט" - ותראה שהרשע יבול לשוב אל ה'

ובדרך זו ניתן גם לומר, כי גם דוד המלך ע"ה הורה לנו לזכור עניין זה של ההסתכלות וההבטה באותיות הקדושות: קו"ף ורי"ש, כדי שנוכח על ידם את מעלת התשובה, וזה נרמז בדבריו של דוד נעים זמירות ישראל, בספר התהלים (צא, ח): "רק בעיניך תביט, וְשָׁלַמְתָּ רְשָׁעִים תִּרְאֶה", כלומר, מוטל על האדם להביט בעיניו בצורותיהם של האותיות קו"ף ורי"ש, ומזה יראה וילמד כי "וְשָׁלַמְתָּ רְשָׁעִים", כלומר, גם הרשעים אם יעשו תשובה, יכולים להגיע לשלימות ולהתחברות עם הקב"ה.

היצר מייאש את האדם: אין תשובה לעבירה שעשית

ובעניין זה של הייאוש והקרידות שמכניס היצר הרע בלב האדם, לחשוב כי כיון שחטא מאוד בחטאים גדולים, שוב אין ה' חפץ לקבלו אליו, יש לציין את מה שנכתב בצוואת הריב"ש ב"הנהגות ישרות" (אות מד) [ספר זה נכתב על ידי תלמיד הבעל שם טוב, רבי יהושע מיאנוב זיע"א, ובעל התניא באגרות קודש (סי' כה) ציין כי אין זה צוואתו של הבעש"ט

כמשתמע משם הספר, אלא הוא אוסף אמרות קדושות שאמר בימי חייו], בשם הבעל שם טוב הקדוש, כי לפעמים אדם עובר עבירה שהיא איננה כל כך גדולה, ובמצוה קטנה יכול הוא לתקנה ולחזור לדרגתו הראשונה, אולם היצר הרע מכניס בליבו מחשבות שהעבירה היא גדולה עד מאוד, ולא יאווה ה' סלוח לו, ועל ידי זה מבטל היצר את האדם מכל עבודת ה', ומורידו לבאר שחת. ולכן בכל מצב בו נמצא האדם, גם

“את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהילכם בְּהַר מִתוֹךְ הָאֵשׁ הַעֲנֵן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף וַיִּכְתְּבֵם עַל שֵׁנֵי לְוַחַת אֲבָנִים וַיִּתֵּן אֱלֹהִים” (ה', יט)

קול פנימי נשמע בלב האדם – לשוב אל ה'

סיני ומעוררת את בני האדם לשוב את ה'. ואותה בת-קול היוצאת מפי ה' בהר סיני נשמעת בכל לבות ישראל שנדחו למקומות רחוקים, וקול ה' בקרבם קורא להם לשוב לתורה הקדושה.

אתערותא דלעילא – לעורר את לב האדם

זוה הוא פירוש הכלל המובא פעמים רבות בזוהר הקדוש הנקרא: “אתערותא דלעילא”, ופירושו הוא, שהקב"ה מעורר מלמעלה ומשפיע על האדם ממרום רוח טהרה וקדושה ורצון כדי שיוכל האדם לשוב אל התורה הקדושה, ורוח טהרה זו מתגלמת בקול הנמצא בלב האדם וקורא לו לשוב אל ה'.

אך לפעמים האדם אינו משגיח בהתעוררות המתעוררת בלבו, והוא כביכול מתכחש לקול הזה הבוקע מנשמתו וקורא לו לשוב. ובשעה שקול דודי דופק בלב האדם וקורא לו להתעורר, והאדם אינו משגיח בו,

ונשאלת השאלה, אם קול זה של עשרת הדברות יוצא מהר סיני בכל יום ויום, והרי מאז נתינת התורה ועד עתה לא שמענו שהיה איזה איש ששמע באוזניו קול זה, ואם כן לצורך מה הקב"ה ממשיך להשמיע את קול “עשרת הדברות” בכל יום, ומה תועלת יש בהשמעת קול זה אם אינו נשמע לאוזני בני אדם.

בת קול יוצאת ומעוררת את לב האדם

אמנם מצינו בדבריו של אור שבעת הימים ה'בעל שם טוב' הקדוש זיע"א, שאמר לפרש את דברי חז"ל בפרקי אבות (פרק ו' משנה ב): “בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה”, ואמר הבעש"ט זיע"א, כי הקול הנשמע מפעם לפעם בלב האדם וקורא לו לשוב אל התורה הקדושה ולהגות בה ולהשגיח בקיום מצוותיה ולהקפיד על הריחוק מהדברים שאסרה עליו התורה – הוא מכוח אותה בת-קול היוצאת מידי יום מהר

את המילים “ולא יסָף” תירגם אונקלוס: “ולא פסיק”. ומצאנו ברש"י שתי דרכי הבנה בכוונת התרגום אונקלוס. הביאור הראשון, שהקב"ה אמר את כל עשרת הדיברות ללא הפסקה, שהדיברה הראשונה עד האחרונה כולם נאמרו ברצף אחד ללא הפסקה, כי הקב"ה אינו כבשר – ודם המוגבל ומוכרח לקחת פסק-זמן כדי לנשום בין דיבור לדיבור היוצא מפיו, אלא כל עשרת הדברות נאמרו בדיבור אחד ממש.

קול “עשרת הדברות” אינו פוסק לעולם

והפירוש השני אותו ניתן להבין מדברי התרגום כתב רש"י, כי דבר ה' שנאמר בהר סיני ביום מתן תורה לא פסק מאז אותו היום עד עתה, ותמיד בכל יום ויום קול ה' של עשרת הדברות חוזר ונשמע מהר סיני, וזהו הפירוש במילים: “קול גדול וְלֹא יִסָּף”, כלומר, קול זה לא של מעמד הר סיני לא פסק, אלא הוא יישמע תמיד בחלל העולם ואין לו סוף לעולמים.

הרי הוא ח"ו מכחש לקול ה' הנשמע בהר סיני, שקול זה הנשמע מליבו הוא מקול ה' ואינו ממחשבות ליבו של האדם.

טל תחייה החיה את ישראל במתן תורה

ונראה לומר, שלא לחינם אותה בת-קול נשמעת דווקא מהר סיני, מקום נתינת התורה, ולא ממקום מקודש אחר הקיים בעולם, כי כבר בראשית ימי עמנו בנתינת התורה הודיע הקב"ה לישראל עניין זה, שאם הם מעצמם לא ישובו אליו, על כרחם הוא יתברך ישיב אותם אליו וייקחם אל חיקו. כי הנה מצינו בגמרא (שבת פה, ב), שבמעמד נתינת התורה בהר סיני, בכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נשמתם של ישראל פרוחה מהם ויצאה, והיו ישראל כמתים, זה נלמד ממה שנאמר ב'שיר השירים' (ה, ו): "נפשי יצאה בדברו". ומוסיפה הגמרא, כי כדי להחיות את ישראל ולהשיב את נשמתן אליהם, הוריד עליהם הקב"ה טל מאותו טל שעתיד להחיות בו את המתים בימות המשיח, וכך החייה את ישראל בהר סיני.

ועלינו להבין, מדוע פרחו נשמות ישראל כששמעו את דבר ה' באמירת עשרת הדיברות, וכך גם יש להבין, מדוע החייה הקב"ה את ישראל דווקא על ידי הטל שבו עתיד להחיות את המתים לעתיד לבוא.

ונראה לבאר את הענין, כי בעת קבלת התורה הבינו ישראל את ריבוי המצוות שיהיה עליהם לעשות, וכן את האיסורים הרבים אותם אוסרת עליהם התורה, וחששו שמא לא יצליחו לשאת בנטל הגדול, והם או בניהם הנולדים להם יחדלו ח"ו מלקיים את דבר ה' שהם מקבלים על עצמם כעת, ומשום כך יצאה נשמתן בכל דיבור ודיבור, להראות לה' כי הם

בכל עת וזמן יבקשם להשיב אותם אל התורה הקדושה, וזהו מה שאמר הקב"ה להושע הנביא: "אֶהְיֶה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל", שתמיד אהיה אליהם כטל תחייה היורד מן השמים, כדי לעוררם ולחזקם לשוב אל תורת ומצוותי.

בת קול מעוררת את ישראל — מהר סיני

ולכן הבת-קול היורדת מן השמים בכל יום ויום ומכרזת ואומרת: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" היא יוצאת דוקא מהר סיני, כי במעמד קבלת התורה בהר סיני ניתנה ההבטחה לישראל, כי הקב"ה ישיב את ישראל אליו גם אם יהיו נידחים בקצה השמים, והוא תמיד יחזור ויעורר אותם לשוב אליו בלב שלם.

למה תהיו אחרונים להשיב את המלך?

ואם כל בני האדם ישמעו בקול הפנימי הבוקע בתוך לבם לשוב בתשובה אל ה', אז יהיו כל ישראל צדיקים, ותבוא הגאולה השלימה במהרה. ויש להוסיף בזה את דברי רבינו ה'חפץ חיים' זיע"א בספרו 'כבוד שמים' (פרק ג) שהביא את מה שמתאר הנביא (שמואל ב יט) שאבשלום מרד בדוד אביו ומרביתו של עם ישראל הלכו עם אבשלום וביקשו את נפש דוד לקחתה, וה' הציל את דוד מידי כל רודפיו, ואבשלום נהרג על ידי יואב בן צרויה, וכל ישראל חזר לבבם להיות עם דוד, ובקשו להשיבו אל כסא מלכותו, אולם הזקנים שביהודה התמהמהו ולא הזמינו את דוד לשוב ולמלוך על ישראל, ומספר הנביא שדוד המלך שלח ממקום מחבואו אל צדוק ואביתר שנותרו בירושלים שידברו אל זקני יהודה ויאמרו להם: "למה תהיו אחרונים להשיב את המלך אל ביתו", וכתב רבינו ה'חפץ חיים'

חוששים שמא לא יהיה בידם לקיים את כל מה שהוא מצוה עליהם, וכאשר לא יקיימו את מצוות ה' יהיו נחשבים כמתים, שהרי מי שלא מקיים את המצוות הרי הוא נקרא רשע הנחשב כמת בימי חייו.

וכדי ליישב את דעתם של ישראל שלא יחששו שמא לא יצליחו לקיים את כל תרי"ג המצוות, המטיר ה' עליהם טל והחייה אותם בטל של תחייה. אמנם כדי להשלים את הביאור יש להבין קודם מהו אותו טל, ומה טבעו המיוחד שבגללו בחר ה' דווקא בו להחיות את ישראל באותה שעה.

טל יורד מן השמים — ללא סיוע מן הארץ

ונראה לומר, כי הנה מצינו בנביא הושע (יד, ו) שאמר ה': "אֶהְיֶה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל", וידוע כי השתנות הטבע בין הגשם לטל הוא, שהגשם יורד מן השמים לאחר שהרטיבות והלחות שבארץ עולים לשמים והם המייצרים את הגשם החוזר לארץ, אולם הטל הוא דבר היורד מן השמים ללא כל סיוע מהארץ, וגם אם הארץ לא תעלה שום דבר לשמים, עדיין יורד הטל מידי יום ביומו ללא מעצור.

ועל פי זה נבין מה הוא הטל שהוריד הקב"ה על ישראל במעמד קבלת התורה כדי להחיות נשמתן, כי אחרי שהראו ישראל להקב"ה כי הם חוששים שמא ח"ו הם יהיו כרשעים הנקראים מתים, ולא יהיה בהם את הכוח להתעורר לתשובה מעצמם בבחינת "אתערותא דלתתא", המטיר עליהם ה' מטל השמים, שענינו להורות על עניין זה הנקרא: "אתערותא דלעילא", שהקב"ה מן השמים הוא יעורר אותם לשוב אל התורה ולקיים את המצוות שהוא מצווה היום, והוא יתברך ישגיח שלא יטעו ויאבדו לגמרי מהתורה, אלא

זיע"א, כי שאלה זו נוגעת לכל איש ואיש מישראל, כי הנה מלך מלכי המלכים הקב"ה נשבע שלא יבוא אל ביתו שבשמים עד שיהיו כל ישראל ראויים להיגאל, ואז ישוב אל ציון

ברחמים, ואם כן מי שלא שב בתשובה הרי הוא מונע את חזרת המלך ה' אל ביתו, ו"למה תהיו אחרונים להשיב את המלך אל ביתו?".

ועל כן יזדרז האדם לשוב אל ה', ויטה את אוזנו לשמוע את קול הבוקע מנשמתו שהוא קולו של הקב"ה הקורא עליו לשוב אל ה', ועל ידי זה יבוא ה' לירושלים במהרה בימינו.

“אִז יְבָדִיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שְׁמֹעַ” (ד, מא)

קריאת שמע בכוונה – עיר מקלט לכפר חטא שבשגגה

קריאת שמע

– מכפרת כערי מקלט

וביאר רבינו האוהב ישראל זיע"א מדוע דוקא מצות "קריאת שמע" היא בבחינת "ערי מקלט" המכפרת על חטא שגגה, כי הנה מספר ערי המקלט שהיו בארץ ישראל הם שש, ועוד נוספו עליהם ארבעים ושתים ערי הלווים, שגם בהם היה הרוצח נפש בשגגה מוגן מפני גואל הדם. והנה בפסוק הראשון של קריאת שמע שהוא "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" ישנן שש תיבות, כמניין שש ערי המקלט. ועל זה נוספה הפרשה הראשונה שבקריאת שמע, שהיא פרשת "ואהבת את ה' אלקיך" שיש בה ארבעים ושתים תיבות, כמניין ערי הלווים שגם הם שימשו כערי מקלט לנוס שמה רוצח נפש בשגגה. ועל כן, כשם שערי מקלט מגינים מפני גואל הדם הבא להרוג את הרוצח, כך קריאת שמע מגינה ומכפרת על האדם על כל חטאיו שעשה בשוגג.

מכשול בשגגה – בא לרמז

שערי לתקן חטא זה

וקודם שנבוא להוסיף על דבריו הקדושים של רבינו האוהב ישראל, יש לציין, כי הנה לא רק עבירה שעושה האדם במזיד ח"ו ומכוון במעשיו לעבור על רצון קונו היא מעידה על פסול ופגם שיש בקרבו, והוא מתחייב עליה בנפשו, אלא גם

קיומם.

אמנם יש לשאול ולדרוש, כיצד מצוה זו של "ערי מקלט" נוגעת לכל אחד ואחד מישראל בכל דור ודור. כי הנה בזמננו לא חלים דיני רוצח בשגגה, וגם אין את ערי המקלט עליהם ינוס הרוצח בשוגג, ואם כן כיצד בדורות הללו שפסקו הלכות אלו יהיה ניתן לקיים את המצוה הזו שכל כך נתאווה משה רבינו לקיימה בעצמו – "הבדלת ערי מקלט".

עשה עבירה בשגגה – חייב גלות

ומצינו להרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זיע"א בספרו 'אוהב ישראל' (פרשת מסעי), שכתב לבאר את השייכות שיש למצות "ערי מקלט" לכל אחד ואחד מבני ישראל בכל דור ודור. כי הנה אדם שעובר עבירה ומבטל את רצון בוראו, הרי הוא רוצח את נפשו שלו שנתן אלוקיו בקרבו. ואם עבר עבירה בזדון, הרי זה נחשב שרצח את נפשו בזדון, ואם עבר עבירה בשגגה, הרי יש לו דין רוצח בשגגה על רציחת נפשו, וכפרתו היא שינוס אל ערי המקלט.

ומה היא עיר המקלט? – קריאת שמע. כי על ידי שאדם מכוון באמירת קריאת שמע ומדקדק באותיותיה, הרי הוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים שלימה, ומתכפר לו עוונות שרצח את נפשו בשוגג על ידי שעשה עבירה שלא בכוונה.

את מצות הקצאת והבדלת ערי מקלט מתוך ערי ישראל כדי שיהיו למחסה ומקלט לרוצח נפש בשגגה, אמר משה לבני ישראל בפרשת מסעי שבסוף ספר במדבר, אולם כאן הודיעה התורה הקדושה, שמשה רבנו בעצמו רצה לקיים מצות "הבדלה" זו, ולא רק לצוות בה את בני ישראל, ולכן אפילו שבאותה העת קודם כניסת ישראל לארץ, עדיין לא היה שייך להבדיל את ערי המקלט שבעבר הידרן ושיתחילו הרוצחים לנוס אליהם, כי – "עד שלא נבחרו שלש ערי מקלט שבארץ ישראל, לא היו שלש שבעבר הידרן קולטות" (מכות ט, ב), מכל מקום הפריש משה שלש ערים שיהיו מקלט לרוצחי הנפש בשגגה, כי רצה לעשות לכל הפחות "חצי מצוה", ועליו נאמר הפסוק (קהלת ה, ט): "אהב כסף לא ישבע כסף" – זה משה רבינו, שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הידרן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר: מצוה שבאה לידי אקיימנה (מכות י, א).

ירדוף אחר המצוות

– גם אם לא נצטווה

וכתב רבינו בחיי, כי מעניין זה יש ללמוד לימוד גדול, עד כמה צריך האדם לרדוף אחרי קיום המצוות, ושתבער בו הרצון והחשק לקיים כל מצוה ומצוה, ותמיד ישתדל ויחפש תחבולות איך לקיים את המצוות בעצמו, אפילו שהוא לא מצווה על

מי שנכשל בחטא שלא במתכוון כלל, גם הוא צריך לפשפש במעשיו ולשוב עליהם בתשובה. כי אם לא חוטא קודם במזיד ובכוונה, לא היה מסובב הסיבות, הקדוש ברוך הוא, מביא אותו לידי מכשול בשגגה. ואם אכן נכשל בטעות ושלא במתכוון, בוודאי עשה זאת הקב"ה כדי לרמז לו שעליו להתחזק במצוה זו שנכשל בה, ועליו לתקן את מעשיו בענין זה.

"מקרה לא טהור" – תוצאה של עבירה במזיד

ורבינו הגאון רבי שמעון סופר זצוק"ל, בנו של ה'חתם סופר' זיע"א, כתב בקובץ 'שיר מעון' (שנדפס בסוף ספר 'תורת משה' – על הפטרת מחר חודש), כי עניין זה נרמז במה שאמר שאול המלך, כאשר ראה כי נפקד מקום מושבו של דוד המלך, בסעודת ראש חודש: "כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור" (שמואל א כ, טו). וכתב, כי דבריו אלו של שאול רומזים, כי מי שאירע לו דבר עבירה בשוגג, בוודאי שקודם לכן נכשל בחטא זה במזיד ובכוונה, וזהו שאמר שאול: "מקרה הוא בלתי טהור", כלומר, אם נקרה לאדם מקרה שעבר עבירה בשוגג, הרי זה מחמת שהוא "לא טהור" מאותו עון, והרי זה סימן ואות, שקודם לכן עבר עבירה זו במזיד ועליו לשוב עליה בתשובה.

עבירה בשוגג

– גוררת עבירה במזיד

ועוד טעם מדוע צריך האדם להיזהר שלא לעבור על עבירה אפילו בשוגג, ואם חלילה מעד ועבר עבירה בשוגג, עליו להתחרט עליה ולבקש מה' שימחל לו, אנחנו למדים מדבריו של ה'דברי חיים' מצאנז זיע"א (בפרשת כי תבא) שכתב, שכיון שהכלל הוא "עבירה גוררת עבירה" כדברי חז"ל

בפרקי אבות (ד, ה), הרי שעבירה שעובר האדם בשוגג יכולה להביאו לידי עבירה במזיד, ולכן אם עבר עבירה בשוגג, מיד עליו לשוב ולתקנה ולהסיר הכתם מעליו, כדי שחס ושלום לא יגרר לחטא גמור במזיד.

ועתה נשוב לדבריו הקדושים של ה'אוהב ישראל' זיע"א, שמצות "קריאת שמע" היא בבחינת "ערי מקלט", שהרוצה נפשו בשוגג על ידי שעבר עבירה בשוגג, הרי יש לו מקום לנוס שמה – והוא "קריאת שמע", שאם יקרא את פרשיותיה בכוונה ובדקדוק אותיותיה יתוקן חטאו. ונראה להוסיף על דבריו הקדושים, כי סגולת "קריאת שמע" לכפר על חטאים בשגגה, איננה דבר שהתחדש במשך הדורות, אלא מתחילתה וראשיתה נתקנה לצורך זה, לכפר על חטא שנעשה בשגגה ולהיות בבחינת "ערי מקלט" לכל בני ישראל שבכל דור ודור.

יעקב אבינו תיקן

קריאת 'שמע ישראל'

כי הנה יעקב אבינו ע"ה הוא זה שתיקן להם לישראל את קריאת שמע, וכמו שאומר המדרש (ב"ר צח, א): "מכאן זכו ישראל לקריאת שמע, בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו ואמר להם: שמעו אל ישראל שבשמים אביכם, שמא יש בלבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו: שמע ישראל אבינו, כשם שאין בליבך מחלוקת על הקב"ה, כך אין בליבנו מחלוקת, אלא ה' אלוהינו ה' אחד. אף הוא פירש בשפתיו ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. ה' [זה] הוא שישאל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים: 'שמע ישראל' אבינו ממערת המכפילה, אותו דבר שציוותנו, עדיין הוא נוהג בנו, ה' אלוהינו ה' אחד".

ויש להבין, מה ראה יעקב אבינו בשעתו האחרונה קודם הסתלקותו מן העולם, להעניק לישראל דווקא את המתנה הגדולה הזאת של "קריאת שמע", וכלשון המדרש: "מכאן זכו ישראל לקריאת שמע".

יעקב אבינו – בא לתקן את חטא אדם הראשון

ונראה לבאר העניין, כי הנה ידוע שיעקב אבינו היה גלגול נשמת אדם הראשון, וכמו שאמרו בזוהר (בראשית לה, ב): "יעקב דוגמא דאדם הראשון הוה, דיעקב שופריה דאדם הראשון הוה", ועניין זה נתבאר בהרחבה בדברי רבינו האריז"ל (שער הפסוקים פרשת ויגש) והביא שם הרבה דברים שווים – בין חייו של אדם הראשון לחייו של יעקב אבינו. ועל כן עיקר עבודתו של יעקב אבינו במשך שני חייו, היה לתקן את מה שפגם אדם הראשון בחטאו – אכילת עץ הדעת.

והנה מצינו במדרש (ב"ר ג, כד) שבאכילה שאכל אדם הראשון מעץ הדעת נתחייב מיתה, אולם חס עליו הקב"ה ולא הרגו, אלא גירשו מגן עדן. וכותב המדרש את הטעם מדוע הגירוש מגן עדן כיפר על מיתתו של האדם, וכך לשונו: "ולמה נתגרש, על שהביא מיתה על הדורות, והיה חייב למות מיד, אלא שרחמתו עליו וגרשתו, כדרך הרוצה בשגגה שגולה ממקומו לעיר מקלט".

אדם הראשון היה שוגג

באכילת עץ הדעת

ועוד מצינו לרבינו ה'אור החיים' הקדוש (בראשית ג, יב), שעמד על המחקר ללמד זכות על אדם הראשון בחטא אכילת עץ הדעת, שחטא זה לא היה בגדר "מזיד", אלא בגדר "שוגג" בלבד, כי לא העלה על דעתו שהאשה שניתנה לו מאת ה' תביא

והמתנה הגדולה שנתן לו יעקב אבינו ע"ה קודם פטירתו מן העולם.

תורה שבעל-פה פותחת ב"קריאת שמע"

ועוד יש להוסיף בעניין זה, כי הנה רבי יהודה הנשיא מחבר המשניות, בחר לפתוח את תורה שבעל-פה במצות "קריאת שמע" – "מאימתי קורין את שמע בערבית". ורבינו ה"בן איש חי" בספרו 'בן יהודע' (ברכות ב, א) ביאר בהרחבה את הטעם שבחר רבי הקדוש במצוה זו יותר מכל מצוות התורה, כי רבי הקדוש היה גלגול נשמת יעקב אבינו, ועל כן פתח במצוה זו שתקין יעקב אבינו לישראל. וכן מצינו לבעל המגלה עמוקות בפירושו על פרשת ואתחנן (אופן פג) שכתב, כי התואר "נשיא" שבו נקרא רבי הקדוש, הוא נוטריקון: ניצוץ של יעקב אבינו.

ויש לומר, כי כיון שרבי יהודה הנשיא היה ניצוץ מנשמתו של יעקב אבינו שהוא גלגול נשמת אדם הראשון, בוודאי גם לרבי הקדוש היתה שייכות מיוחדת לעניין זה של תיקון חטאו של אדם הראשון, ולכן פתח את התורה שבעל-פה במצות קריאת שמע, שהיא בבחינת ערי מקלט המתקנת וממתיקה את העונש של חטא אכילת עץ הדעת.

ועל כן, כמה חובה היא לאדם להשתדל ולהיזהר מאוד במצות קריאת שמע הנאמרת באהבה פעמיים ביום, לאומרה בכוונה גדולה ברתת ובזיע, לדקדק באותיותיה, כי היא היא המחסה לו להינצל מכל העבירות שעבר בשוגג במשך חייו.

כי הנה מבואר פעמים רבות בתורת רבינו האריז"ל, כי כל נשמות ישראל היו כלולות בנשמת אדם הראשון (ראה שער הגלגולים הקדמה לא), ועל כן כיון שחטא האדם ואכל מעץ הדעת, מוטל על כל אחת מהנשמות שיצאו ממנו לתקן בימי חייה את אשר חטא בשעה שהיה כלול בנשמת אדם הראשון, בעת אכילתו מעץ הדעת. ואם כן יתבאר היטב, שמטעם זה תיקן יעקב אבינו את אמירת "קריאת שמע" לכל ישראל, כי על ידי מצוה זו לא יצטרך האדם לסבול את גזרת הגלות אל ערי מקלט על חלקו בחטא אכילת עץ הדעת, אלא יכופר לו עוון זה באמירת קריאת שמע בכוונה, וזוהי הזכייה

במעלות לימוד ספר דברים

מדברי רבינו אדמו"ר
רבי יאשיהו פינטו שליט"א

והנה אנחנו נמצאים ברור של הגאולה וכשבוע שכן דוד בא והצרות והקשיים והבעיות לפרט ולכלל קשים מנשוא, אף שהאדם ניהן בכח הישרדות חזק ביותר וכבח הרגל גדול מאוד, הקשיים שעם ישראל נמצא בהם ועדיין הולך להיכנס אליהם קשים מנשוא.

מי בחיים, מי בפרנסה, מי בכריאות ו"אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמיים". וכבר קבלנו על עצמנו קבלה עד ביאת משיח צידקנו בכל שבת קודש, לסיים ספר דברים שכוחו רם ונישא וממתק את הדינים, ומעלה את האדם בכל התשע מאות חמישים וחמש שערים על ידי כל פסוק שלומדים, עד שמגיעים עד השם אלוקיך חזקים להיכנס לפני ולפנים, למקום שאפילו למלאך מט"ט אין רשות להכנס.

וכך אדם מעורר רחמי שמיים על עצמו ועל בני ביתו ועל הקרובים אליו.

וזכינו בקהילת קודש "שובה ישראל" לאור הגדול של ספר דברים בשבת קודש, זה אור ששומר את האדם כל השבוע ומגן על האדם מכל דבר רע. ומשה רבנו שהוא המליץ יושר הגדול שהיה מכריאת העולם, מליץ יושר על הלומד ספר דברים ועל בני משפחתו.

אותו לידי מכשול כה גדול, אלא חשב שהפרי שמביאה לו לאכול הוא פרי שנלקח מאחד מעצי הגן האחרים, ולא מעץ הדעת שנאסר עליו באכילה, ועל כן לא שאל אותה מהיכן לקחה את הפרי, כי אין לו לבדוק אחריה, כי מן הסתם מעשיה נאים ובוודאי הביאה את הפרי משאר עצי הגן. ולדבריו מובנים היטב דברי המדרש, מדוע המתיק ה' את גזר דינו של אדם הראשון, מעונש מיתה לעונש גלות לעיר מקלט, שהרי אדם הראשון לא רצח את הנפש שניתנה בו במזיד אלא בשגגה, ועל כן הוגלה מגן עדן כדי לכפר לו על חטאו שרצח את נפשו בשגגה.

ועל פי דברי המדרש אלו, ודברי האור החיים הקדושים, יתבאר היטב מדוע דוקא יעקב אבינו תיקן את מצות קריאת שמע, כי כאשר ראה יעקב שאדם הראשון התחייב גלות לעיר מקלט על שרצח את נפשו בשגגה, תיקן יעקב את "קריאת שמע" שהיא גם כן בבחינת "ערי מקלט", שהרי מספר תיבותיה כמספר ערי המקלט שהיו לישראל, וכפי שחידש האוהב ישראל זיע"א, ועשה זאת כדי לתקן את חטאו של אדם הראשון שהוא גלגול נשמתו ועליו לתקן את חטאיו.

כל הנשמות היו כלולות באדם הראשון

אמנם יעקב אבינו הוסיף ותיקן מצוה זו של "קריאת שמע" לא רק לעצמו, אלא לכל ישראל בכל הדורות,